

## **ПІДГОРОДИНСЬКА АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА**

Національний університет «Одеська юридична академія»,  
доцент кафедри кримінального процесу, кандидат юридичних наук, доцент

### **ДЕЯКІ АСПЕКТИ УЧАСТІ АДВОКАТА СВІДКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Конституцією України, а також нормами багатьох міжнародних договорів, ратифікованих Україною, нормами галузевого законодавства передбачено низку прав та свобод людини, які потребують ефективної реалізації в певних формах провадження.

Так, ст. 59 Конституції України передбачає, що кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [1]. Правова допомога, як це визначено у Рішенні Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення положень ст. 59 Конституції України – це гарантована державою можливість кожної особи отримати таку допомогу в обсязі та формах, визначених нею, незалежно від характеру правовідносин особи з іншими суб'єктами права» [2]. При цьому за змістом ст. 64 Конституції України зазначене конституційне право, виражене у правовій нормі, є нормою прямої дії і в жодному випадку не може бути обмежено. Це, безумовно, передбачає права свідка на отримання правової допомоги під час допиту у кримінальному процесі.

Висновок щодо надання свідкові реальної можливості реалізувати свої права під час кримінального провадження підтверджено і існуючою практикою ЄСПЛ (рішення у справі «Яременко проти України», «Луценко проти України», «Шабельник проти України») [2]. Однак вказана реальність наданих можливостей під час здійснення кримінального викликає певні сумніви.

Кримінальним процесуальним законом передбачено право свідка на правову допомогу під час дачі показань та участі в інших процесуальних діях. Зазначене право може бути реалізоване, зокрема, шляхом залучення адвоката, повноваження якого підтверджуються в порядку, передбаченому ст. 50 КПК України (свідомством про право на зайняття адвокатською діяльністю, ордером, договором із захисником або дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги).

Адвокат, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», – це фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та у порядку, визначеними вказаним законом. Адвокатська діяльність, згідно із вищезгаданим законом, представляє собою незалежну професійну діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту.

Надання правової допомоги свідку адвокатом є відокремленим видом діяльності, визначеним п. 4 ч. 1 ст. 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Реалізуючи його, адвокат користується процесуальними правами особи, яку представляє (свідка), передбаченими ст. 66 КПК України, зокрема і зважаючи на невизначеність власного процесуального статусу у кримінальному процесуальному законі, а також правами та обов'язками, передбаченими для нього як для адвоката, відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

У кримінальній процесуальній теорії свідок і його адвокат відносяться до суб'єктів кримінального провадження, які не мають власного інтересу в кримінальному провадженні, а своєю діяльністю сприяють його здійсненню [3, с. 105]. Свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань (ч. 1 ст. 65 КПК України). Як свідок у кримінальне провадження може залучатися особа, яка не подала заяву або не надала письмову згоду про залучення її у кримінальне провадження як потерпілого (ч. 7 ст. 55 КПК України).

Виникає питання про ефективну реалізацію свідком та адвокатом свідка прав, передбачених кримінальним процесуальним законодавством. Буквально трактування останніх, що виходить із ст. 66 КПК України, передбачає можливість надання правової допомоги при здійсненні допиту, або у інших процесуальних діях, що здійснюються за участю свідка. Наскільки ефективною буде така допомога у випадках, коли особа допитується як свідок виключно з мотивів того, що у слідчого немає підстав на даний момент допитати його як підозрюваного. Законодавець надає можливість реалізації права на правову допомогу, а не захисту, оскільки останній чітко пов'язаний із набутим особою процесуальним статусом: підозрюваного, обвинуваченого (підсудного), засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній держав (екстрадицію), що дозволяє адвокату якомога ширше використовувати як власні, передбачені законом для захисника процесуальні права, так і права особи, захист якої він здійснює, за виключенням тих, які мають бути реалізовані нею особисто.

Свідок, відповідно до КПК України, має бути належним чином повідомлений про місце і час проведення допиту (в порядку, передбаченому ст. ст. 111, 112 КПК України). Це положення є відповідною гарантією для надання можливості зв'язатися із адвокатом і забезпечити його прибуття. Перед допитом слідчий, прокурор повинні встановити особу, роз'яснити права, а також порядок проведення допиту. Оскільки участь у допиті для свідка є обов'язком, то останній зобов'язаний прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду і надати правдиві показання, але перед цим він повинен бути попереджений про кримі-

нальну відповідальність за відмову давати показання і за надання завідомо неправдивих показань. Окрему увагу необхідно акцентувати на тих суб'єктах, які не можуть бути допитані як свідки, вони визначені у ч. 2 ст. 65 КПК України, або які за загальним правилом не можуть бути допитані, але за наявності письмової згоди від довірителя певної інформації, допит допускається у певному обсязі, або безумовно не можуть бути допитані. Положення, закріплене Конституцією України, а також КПК України про те, свідок має право відмовитися давати показання щодо себе, близьких родичів та членів сім'ї, що можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні ним, близькими родичами чи членами його сім'ї кримінального правопорушення, виступають важливою процесуальною гарантією від самовикриття для свідка. Певні особи, які наділені т.зв. свідочьким імунітетом не можуть бути допитані без їх згоди – особи, які мають право дипломатичної недоторканості, без згоди представника дипломатичної установи – працівники дипломатичних представництв.

Певні труднощі у слідства і у свідка можуть виникати, коли останній є іноземцем, оскільки його статус і можливість перебування на території України на законних підставах обмежені у часі, що визначений законодавством України, а також необхідністю повернення на територію держави, громадянином якої він є. Для забезпечення виконання завдань кримінального провадження слідчий, прокурор повинні якнайшвидше допитати таку особу, за необхідності – у порядку ст. 225 КПК України.

Окремо слід звернути увагу на необхідність залучення до участі у допиті перекладача. На ступінь розуміння свідком мови кримінального судочинства, зокрема, повинен звернути увагу і адвокат. Законодавець право залучення перекладача надає сторонам кримінального провадження або слідчому судді чи суду для перекладу пояснень, показань або документів, свідок і його адвокат не є сторонами кримінального провадження, однак відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 66 КПК свідок має право давати показання рідною мовою або іншою мовою, якою він володіє, або користуватися допомогою перекладача.

Адвокат свідка, приймаючи участь у допиті свідка, повинен звернути увагу на дотримання особою, що його здійснює вимоги законодавця щодо часу допиту: дві години без перерви і не більше восьми годин на день.

Інформація про повідомлення свідка про його права і обов'язки має бути належним чином зафіксована в протоколі допиту (або іншої процесуальної дії). Оскільки КПК України у ст. 104 передбачає необхідність фіксації ходу і результатів проведеної процесуальної дії у протоколі слідчої дії, після складання протоколу допиту його належить уважно прочитати і підписати кожну сторінку, за наявності виявлених в ході здійснення процесуальної дії порушень чи зловживань, внести їх у відповідні зауваження. Оскільки фіксація процесуальної дії може відбуватись за допомогою технічних засобів, рішення про що приймає під час досудового розслідування особа, яка проводить відповідну

процесуальну дію, доцільно заявити клопотання про застосування такої фіксації, що тягне обов'язковість такої фіксації. При цьому, якщо за допомогою технічних засобів фіксується допит, текст показань може не вноситись до відповідного протоколу, однак за умови, що жоден із учасників допиту не наполягає на цьому У такому випадку у протоколі зазначається, що показання зафіксовані на носії інформації, який додається до протоколу. Отже і свідок, і його адвокат можуть заявляти клопотання особі, що буде здійснювати допит, клопотання про здійснення його фіксації за допомогою технічних засобів.

Допит свідка відбувається і у випадку, коли немає достатніх підстав допитувати таку особу в іншому процесуальному статусі, зокрема як підозрюваного. В такому випадку слідчим, прокурором можуть застосовуватися різні заходи впливу не процесуального характеру, пов'язані із необхідністю забезпечення перебування такої особи в межах певної території. Особливо, коли тата особа є іноземцем. Чи може вона покинути територію України? Однозначно так. Особливо, коли вона вже була допитана як свідок, оскільки кримінальний процесуальний закон не передбачає можливості застосування заходів кримінального процесуального примусу до такої особи без наявності підстав. Слідчий в такому випадку не вправі обмежувати таку особу в свободі пересування. Свідок і його адвокат не являючись стороною кримінального провадження, потерпілим тощо не вправі заявляти клопотання про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження в порядку ст. ст. 221, 290 КПК України, на подання клопотань із отриманням відповіді у строк не більше трьох днів у порядку ст. 220 КПК України, що може мати важливе значення у випадку надання правової допомоги від подальшого обвинувачення.

Отже, процесуальний статус адвоката свідка потребує детального вивчення і аналізу з метою законодавчого подолання суттєвої прогалини у законодавстві, що безпосередньо впливає на можливість реалізації особами, що беруть участь у кримінальному провадженні, прав та свобод.

### **Список використаної літератури:**

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Рішення КСУ у справі за конституційним зверненням гр-на Голована Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень ст. 59 Конституції України (справа про правову допомогу) від 30.09.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-09#n54>
3. Кримінальний процес : підручник. За заг.ред. О.В. Капліної, О.Г. Шилов, В.М. Трофименко. Х. : Право. 2018. 582 с.

**Ключові слова:** правова допомога, адвокат, свідок, захист, процесуальний статус.

**Ключевые слова:** правовая помощь, адвокат, свидетель, защита, процессуальный статус.

**Key words:** legal assistance, lawyer, witness, protection, procedural status.